

İlyas TEKİN
Eğitimci/Yazar (E.Milli Eğt.Md)

HOCA AHMED YESEVÎ HAZRETLERİ

GİRİŞ: Türkistan-Orta Asya ziyaretlerimiz sırasında usule uygun olarak önce **Kazakistan**’ın **Otrar** şehrinde bulunan **Arslan Baba** (ra) Camii ve türbesini; sonra da yine **Kazakistan**’ın **Türkistan** şehrinde onun yetiştirdiği büyük mutasavvıf **Hoca Ahmed Yesevî** Camii ve türbesini ziyaret ettik.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO), vefatının 850. yıl dönümünde 2016 yılını **Hoca Ahmet Yesevî** yılı ilan etmişti. Bu nedenle bazı kuruluşlar tarafından **Hoca Ahmet Yesevî**’yi anma programları düzenlendi. **Hoca Ahmet Yesevî**, **Türklerin** ana yurdu **Orta Asya**’da İslâmiyet’in, ehlisünnet inancının ve tasavvufun yayılmasının öncüsülideri sayılan büyük bir mutasavvıf, âlim ve velîdir.

a) Pîr-i Türkistan.

“**Pîr-i Türkistan**”, “**Hazreti Sultan**”, “**Hâce Ahmet**”, “**Kul Ahmet Hâce**” unvanlarıyla anılır. “**Pîr**” Farsça bir kelime olup, “**ihthiyar, tecrübeli, yol gösteren, insanları irşat eden mürşid**” demektir.

Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak **Yusuf Hemedânî** (ks) hazretlerine (vefatı: 535/ 1140-1141) intisabı ve onun halifelerinden olması nedeniyle XI. yüz yılın ikinci yarısında dünyaya geldiği kabul edilir.¹ Prof. Dr. **Fuad Köprülü**, “onun **Yusuf Hemedânî**’ye intisap ettiğinde 27 yaşında olduğu tahmin edilebilir.” der.²

Babası, kerametleri ve menkıbeleriyle tanınan ve Hz. **Ali** (kv)’nin soyundan geldiği kabul edilen **Şeyh İbrahim**, annesi ise **Şeyh İbrahim**’in halifelerinden **Musa Şeyh**’in kızı **Ayşe Hatun**’dur.³

Fuad Köprülü anne-babasının evlenmesi hakkında şöyle bir not düşer:

“**Hızır** (as), ‘**Hâce**’nin babası **Şeyh İbrahim** ve onun 10 bin müridi ile musahip (arkadaş, sohbet eden, dost) olmuştur. **Şeyh İbrahim**, ileri gelen halifelerinden **Musa Şeyh**’in kızı **Ayşe Hatun** ile evlenmişti ki, bu izdivaca bilhassa **Hızır** (as) sebep olmuştur.”⁴

İşte bu anne-babadan **Hoca Ahmed Yesevî** dünyaya geldi ve dünyayı İslâm’la aydınlattı. (Aşağıda da gelecek olan **Hızır** (as) ayrı bir yazı konusudur.)

Kaynaklarda şeceresi isim isim belirtilerek Hz. **Ali**’ye kadar dayanmaktadır.⁵

b) **Hızır** (as) ve **Yusuf Hemedânî** (ks).

Bilindiği üzere **Hoca Ahmed Yesevî**, batı **Türkistan**’da şimdiki **Çimkent** şehrinin biraz doğusunda **Şâhyâr** Nehri’nin küçük bir kolu olan **Karasu** üzerindeki **Sayram**’da doğmuştur. **İsficâb** veya **Akşehir** adıyla da anılan **Sayram**, önemli bir yerleşim merkezi idi.⁶

Bazı kaynaklarda **Yesi**’de (Türkistan şehrinde) doğduğu belirtilmekte ise de;⁷ küçük yaşta annesini ve babasını kaybettiğinden yetim kalan genç **Ahmed**’in, ablası **Gevher Şehnaz** ile beraber **Oğuz Han** devletinin payitahtı olan **Yesi**’ye göç etmiş olması, daha doğru kabul edilmektedir.⁸

Hoca Ahmed, genç yaşta **Yesi**’ye gelişini **Dîvân-ı Hikmet**’te anlatır.⁹

Yesi’de eğitimine devam ederken oraya gelen ashabı kiramdan **Arslan Baba**’ya intisap etmiş.¹⁰

Babası gibi, **Hoca Ahmed Yesevî** de **Hızır** (as)’la sürekli görüşürdü. Yedi yaşında **Hızır** (as)’la müşerref olan **Hoca Ahmed Yesevî**’ye bir gün şöyle demiş:

“**Her gün yedi kere musahip aramaya çalışır yedi iklimde seyahat ederim; senden akbel** (en çok beğenilen, gözde olan) **ve eslah** (en uygun, en faydalı, en iyi olan) **musahip** (arkadaş, sohbet eden, dost) **bulunmaz idi.**”¹¹

Esasen **Hızır** (as)’la sohbet konusu, sadece **Hoca Yesevî**’ye ve babasına da mahsus değildir. Mutasavvıflar incelendiğinde, **Hızır** (as)’la görüştüklerine dair bilgilere kaynaklarda rastlamak mümkündür. Mesela **Ahmed Yesevî**’nin mürşidi **Yusuf Hemedânî** ve **Yesevî**’nin irşat görevini devrettiği **Abduhâlık Gücdüvânî** (ks) hazretleri vb. de örnek verilebilir.¹²

c) Arslan Baba (ra):

Arslan Baba’nın (ra) **Hoca Ahmet Yesevî**’yi bularak Peygamberimizin kendisine teslim ettiği emanetini vermesi, terbiyesi ile meşgul olup onu irşat etmesi, Peygamberimizin manevi bir işaretine dayanmaktadır.¹³

Bir rivayete göre emanetten kasıt **hurma** olup hurmayı ona vermiş; başka bir rivayete göre ise hırka olup Peygamberimizin verdiği hırkayı ona giydirmiş (ikisi de olabilir) ve “**bin bir zikri**” öğretmek kısa süre sonra öleceğini haber verip namazını kıldırmasını söylemiş. Öyle de olmuştu. Geçen sayıda bahsettiğimiz “**Arslan Baba**” yazımızda bunlar var.¹⁴

Arslan Baba’nın (ra) eğitimiyle yetişen **Hoca Ahmet Yesevî** hazretleri, kısa zamanda mertebeler kazanmış; küçük yaştan itibaren büyük tecellilere mazhar olmuş; kendisinde bazı olağanüstü haller görülmesi sebebiyle çevresindekilerin dikkatini çekmeye başlamıştı.¹⁵

Menkıbeleri ve kerametleri Türk Dünyası’nda öylesine yayılmıştı ki, değişik coğrafyalarda yaşayan **Türkler** arasında onun kadar velî mertebesine yükselmiş bir şahsiyet yok gibidir.¹⁶ Onun manevi babası sayılan **Arslan Baba**’nın vefatı üzerine yine onun işaretine uyararak ilim merkezi **Buhâra**’ya gitmiş; dönemin meşhur âlim ve mutasavvıflarından ve “**Altın silsile**”nin önemli halkalarından **Yusuf Hemedânî** (ks) hazretlerini bularak ona intisap etmiş.

Buhâra çok önemli bir ilim ve eğitim merkezi idi. **Türkistan** bölgesinden ve diğer ülkelerden gelen binlerce talebe, burada İslâmî ilimleri öğreniyordu.¹⁷

Yusuf Hemedânî’den (ks) zâhirî ve bâtinî ilimleri öğrenen **Hoca Ahmet Yesevî**, onun vefatından sonra (**Abdullah Berki** ve **Şeyh Hasan Endakî**’den sonra) 3. halifesi olarak yerine geçmiştir.

Bir süre sonra vaktiyle büyük mutasavvıf **Yusuf Hemedânî** (ks) hazretlerinin vermiş olduğu bir işaret üzerine irşat makamını altın silsileden **Abduhâlık Gücdüvânî** (ks) hazretlerine devretmiştir.¹⁸

Hoca Ahmet Yesevî de, onun hocası ve mürşidi **Yusuf Hemedânî** (ks) hazretleri de aynı zamanda Hanefî İslâm âlimidir.¹⁹

d) Hedefi, eğitim ve İslâm’ı sevdirmek.

Hoca Ahmed Yesevî’nin yaptığı en önemli iş, eğitim ve irşattır; hayatını eğitime adanmış büyük bir mutasavvıftır. Zâhir ve bâtin ilimlerinde zamanın en büyük âlimi idi. Talebelerine de zâhir ve bâtin ilimlerini öğretiyordu. Bütün vaktini talim, terbiye, irşat, ibadet ve taat ile geçiriyor; İslâm dininin temel esaslarını, hükümlerini; bunun yanında tasavvuf ve tarikatın âdâb ve erkânını öğretiyordu.²⁰

O günkü şartlarda **110 binden fazla talebe** yetiştirip hepsini İslâm’ı yaymak için değişik bölgelere gönderiyordu. Kaynaklarda belirtildiğine göre, yetiştirdiği talebe ve müritlerinden **12 bini** kendi yaşadığı bölgeye, **99 binini** de çeşitli bölgelere göndererek bu sayede **Türkistan-Orta Asya, Horasan, İran, Azerbaycan, Anadolu ve Balkanlar**’da ektiği bereketli tohumlar günümüze kadar tesirini gösterdi.²¹

Bu bakımdan O’na çok şey borçluyuz. İslamiyet’i insanlığa, özellikle **Türklerle** sevdirmek, ehlisünnet itikadını yaymak ve yerleştirmek gayesiyle büyük hizmetler verdi. İslâm şeriatına ve Peygamberimizin sünnetine sınıksız bağlı olan **Hoca Ahmet Yesevî**, şariat ile tarikatı kolayca birleştirerek **Yesevîliğ**in, **Türkler** arasında süratle yayılıp yerleşmesini gerçekleştirdi.²²

Yesevîlikte şariatla tarikat iç içedir. Doğrusu da budur. Ayrı bir konu olmakla beraber buradaki ölçüyü şöyle özetleyebiliriz:

“**Şeriattan santim ayrılan, tarikattan kilometrelerce uzaklaşır.**” Kural budur, gerçek mutasavvıfların yolu budur.²³

Arapça ve **Farsça** bilirdi ama şiirlerini **Türkçe** (o günün Türkçesiyle) yazdı. **Hoca Ahmet Yesevî**, edebî ve fikrî şahsiyeti ve menkıbeleriyle **Orta Asya Türk dünyasının** en büyük isimlerinden biridir. Onun “**Dîvân-ı Hikmet**”i, **Türkler** arasında düşünce birliğinin sağlanması bakımından çok önemli bir eserdir.

e) Kerametleri:

Çok sevildiği için medrese ve tekkesine bağışlanan hediye, yardım ve nezirlerden kendisi bir lokma dahi kabul etmezdi. Boş vakitlerinde **kaşık** ve **kepçe** yapar, geçimini buradan sağlardı.²⁴ Aslında eskiden hemen hemen her İslâm âliminin bir mesleği vardı ve geçimini böyle sağlardı.

Kerametleri o kadar çok ki, birkaç yazıda bile bitmez; bazısından Prof. Dr. **Fuad Köprülü** bahsetmektedir.²⁵ Esasen **110 binden fazla talebe** ve örnek insan yetiştirip onları dünyanın dört bir yanına göndererek İslâm'ı sevdirmesi ve yerleştirmesi en güzel keramettir. Başka keramet aramaya gerek yoktur.

Birini teberrüken nakledelim:

“Hoca Ahmed Yesevî'nin bir öküzü, üstünde bir de heybe ile kaşık ve kepçe vardı; o şehrin çarşısında akşama kadar her gün gezerdi. Kim ne alırsa kıymetini heybeye bırakırdı. Sonra Hoca'ya gelirdi. İçindekini kendi mübarek eliyle alırdı. Faraza bir kimse bir şey alsa ve kıymetini bırakmasa, öküz yanından ayrılmazdı; tâ ki, aldığı şeyin kıymetini bırakıncaya kadar başka bir yere gitmezdi.”²⁶

Keramet deyince, günümüzde bazıları şüpheyle bakabilir. Mazur görmek lazım, çünkü tahribat çok fazla. **Vehhâbiliğin** asıl hedefi tasavvuf düşmanlığıdır ve etkileri görülmektedir. Artık her şey birbirine karışmış durumda, kafalar çok karışık ve güven kalmadı. Buna zemin hazırlayan istismarcılar da var. Bu da bir proje olabilir. Unutmayalım ki, bir şeyin sahtesi var diye aslı inkâr edilemez. Nitekim sahte peygamberler bile türemiştir...

Oysa mucize gibi keramet de vardır. Farkı, mucize peygamberde, keramet ise evliyada görülen olağanüstü hallerdir. Ortak özelliği, her ikisinin de yüce yaratıcının izniyle meydana gelmesidir. (Ayrı bir yazı konusudur.)

f) 63 yaş ve Çilehane.

Büyük âlimlerden ve mutasavvıflardan aldığı ilim, irşat ve terbiye sayesinde, bir gereklilik olmadığı halde, sevgili Peygamberimize olan sevgi ve saygısına örnek bir davranışı şöyledir:

Bilindiği gibi sevgili Peygamberimiz, 571 yılında dünyayı şereflendirdi ve 632'de irtihal buyurdu. Miladî takvime göre 61 yaş eder. Hâlbuki biliyoruz ki, 63 yaşında vefat etti. Bu ise hicrî-kamerî takvime göredir.

Hoca Ahmet Yesevî'nin mezarı

Çünkü ay takviminde aylar 29-30; güneş takvimi olan miladî takvimde aylar 30-31 gün çeker... Bu sebeple ay takviminde sene 354, güneş takviminde ise 365 gündür. Arada 11 gün fark olduğundan 33 senede bir kamerî takvim, miladî takvimi bir sene öne geçer. Her ikisini de kullanıyoruz. Bunun da hikmetleri var.

Asıl konuya dönersek; peygamberimiz 63 yaşında vefat ettiği için **Hoca Ahmet Yesevî**: **“Yeryüzünde O'ndan fazla toprak üzerinde yaşamak edebe aykırıdır.”** diyerek (şu an türbesinin karşısında bulunan) tek katlı bir binada yer altında bir çilehane yaptırdı.²⁷ Merdivenle inilen bir kuyu kazıp, dibinde ancak bir insanın sığabileceği kadar genişlikte bir hücre. Binanın içine girdiğimizde adeta o manevi havayı tenefüs ettik. **İlyas** ve **Hızır** (as)'ın da himmetlerine mazhar olmuş bir eser, yüzlerce yıldır devam ediyor.²⁸ **Hoca Ahmed Yesevî**, vefatına kadar bu hücrede ibadetle, riyazetle,²⁹ zikirle, fikirle meşgul olmuş.

Çilehane (Üstü demir ızgara ile kapatılmış)

Değişik rivayetler olsa da,³⁰ bu hücrede ne kadar kaldığı kesin belli değildir. Çünkü doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Vefat tarihi olarak kabul edilen Hicri 562, Miladi 1166 yılına kadar burada kaldığı belirtilmektedir.³¹ Bazı kaynaklarda doğum tarihi 1093 olarak verilmektedir. Buna göre (miladî takvime göre), 73 yaşında vefat ettiği ve burada 10 yıl kadar kaldığı söylenebilir. Ay takvimine göre 2 yıl daha ilave etmek gerekir.

g) Timur'un Hoca Ahmed Yesevî türbesini yaptırması:

Büyük Türk hükümdarı **Emir Timur**, 1370-1405 yılları arasında yaptığı seferlerle, **Harezm, Doğu Türkistan, İran, Azerbaycan, Hindistan Delhi Sultanlığı, Irak, Suriye, Altın Orda (Ordu) Devleti ve Osmanlı Devleti'nin** de içinde bulunduğu topraklara (**Ankara ve İzmir'e** kadar) hâkim oldu. Onun fetihleri, sonuçları açısından, **Türk** tarihini derinden etkiledi. **Emir Timur'u** ayrıca yazmak gerekir.

Vefatından sonra da kerametleri devam eden³² **Hoca Ahmed Yesevî** (ks) hazretleri, kendisinden iki asır sonra yaşayan büyük **Türk** hanı **Emir Timur'un** rüyasına girecek:

“Ey yiğit, çabuk **Buhâra'ya** git, bütün **Buhâra halkı zaten seni bekliyor.**” diyerek **Buhâra** şehrinin fethini müjdeler.³³

Bunun üzerine fethe çıkan **Emir Timur**, **Buhâra'yı** fetheder, sonra **Hoca Ahmed Yesevî'nin** kabrini ziyaret etmek için **Türkistan** şehrine gider.

1396 yılında **Yesevî'nin** kabrini ziyaret eden **Emir Timur**, kabrin üzerine muhteşem bir türbe yapılmasını emreder. **Yesi** şehrinin en ünlü mimarı olan **Hoca Hüseyin Şirazi** tarafından türbenin yapımına başlanır.

Fakat her seferinde türbenin (yapılan duvarın) gece yıkıldığı görülür. Hayretler içinde kalan **Emir Timur** kendisi bizzat, türbenin başında bekler ve inşaatı bir öküzün yıktığına şahit olur. Hatta **Emir Timur** bir ara uykuya dalar, o arada öküz duvarı yıkar ve **Timur** uyanır. Bu olayın hikmetini çözemez. Gerçekten ilginç bir durum. Sebebini düşünürken tekrar **Yesevî** hazretlerini rüyasında görür ve **Yesevî** ona: “**Kendisinden önce hocası/mürşidi Arslan Baba'ya, sonra kendisine türbe yaptırmasını**” söyler. Yani hocasından önce kendisine türbe yaptırmasını istemez.³⁴

Bunun üzerine önce **Oturar (Otrar)'da Arslan Baba** türbesini, sonra **Hoca Ahmed Yesevî** türbesini yaptırır. Böylece duvarın neden yıkıldığı anlaşılır. Esas türbe 12. yüzyılda yapılan daha küçük bir türbeydi. **Emir Timur**, bu türbeye hiç dokunmadan olduğu gibi muhafaza ederek ve genişleterek daha büyük bir türbe yaptırdı. **Emir Timur'un** eski türbeyi yıktırmadan genişleterek yaptırması da çok önemli.

Türbenin yapımı yaklaşık 2 yıl sürdü.³⁵ Daha sonra türbeye mescit, dergâh, mutfak ve diğer hizmet binaları eklendi. Geniş bir arazi türbeye katıldı ve sulama kanallarının gelirleri vakfiye olarak türbeye verildi.

Hoca Ahmet Yesevî'nin türbe içindeki cami

Bugün oradaki **Türkler**, **Hoca Ahmet Yesevî** türbesi ziyaretini **Kâbe ve Ravza-i Mutahhare** ziyaretinden sonra, en önemli ziyaret sayar ve geceyi **Arslan Baba** (ra) türbesinde geçirdikten sonra (muhtemelen eskidendi) gündüz burayı ziyaret ederler.³⁶

h) Türbenin özellikleri:

Mimari Özellikler: Yapı, Şiraz ve İsfahan tarzında, çivi kullanılmadan inşa edilmiştir. İçerisinde büyük bir kazan ve 35 oda bulunmaktadır.

Manevi Etkisi: Emir Timur'un bu hareketi, **Yesevîlik** geleneğine duyduğu derin saygının bir göstergesidir.

2002 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'nde yer alan türbe, **Türkistan**'ın sembolü olarak manevi önemiyle bilinmektedir. Yaklaşık bin dönüm alana sahip **Hoca Ahmed Yesevî** türbesinin çevresi çiçeklerle süslü ve koruma altındadır.

Yazı kuşağında **En'âm** sûresinin 59-63. âyeti kerimleri ile hadisi şerifler bulunmaktadır.³⁷ Elbette her âyeti kerime önemlidir ama bu âyeti kerimelerin buraya yazılması özel önem arz etmektedir. Teberrüken âyetlerin meallerini nakletmekte fayda vardır:

“Gaybın anahtarları yalnızca O’nun yanındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin.

Yerin karanlıklarında da hiçbir tane, hiçbir yaş, hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kipte (Allah’ın bilgisi dâhilinde, **Levh-i Mahfuz**’da) olmasın.”³⁸

“O, geceleyin sizi ölü gibi kendinizden geçirip alan (uyutan) ve gündüzün kazandıklarınızı bilen, sonra da belirlenmiş eceliniz tamamlanıncaya kadar gündüzleri sizi tekrar diriltendir (uyandırandır). Sonra dönüşünüz yalnız O’nadır. Sonra O, işlemekte olduklarınızı size haber verecektir.”³⁹

“O, kullarının üstünde mutlak hâkimiyet sahibidir. Üzerinize de koruyucu melekler gönderir. Nihayet birinize ölüm geldiği vakit (görevli) elçilerimiz onun canını alır ve onlar görevlerinde asla kusur etmezler.”⁴⁰

“Sonra hepsi, gerçek sahipleri Allah’a döndürülürler. İyi bilin ki hüküm yalnız O’nundur. O, hesap görenlerin en süratlisidir.”⁴¹

“De ki: “Sizler, açıktan ve gizlice O’na ‘Eğer bizi bundan kurtarırsa, elbette şükredenlerden olacağız’ diye dua ederken, sizi karanın ve denizin karanlıklarından (tehlikelerinden) kim kurtarır?”⁴²

1395'te **Altın Ordu Hanı Toktamış**'a karşı kazandığı zaferin ardından **Yesevî** hazretlerine olan bağlılığının bir nişanesi olarak yaptırdığı bu türbe, **Orta Asya**'nın en büyük tuğla kubbeli yapılarından biridir.

İşte tasavvuf, **Hoca Ahmed Yesevî** (ks) hazretleri ve büyük **Türk** devlet adamı **Emir Timur**. İşte hocaya ve ilim adamına saygı.

Hoca Ahmed Yesevî hazretlerinin türbesinin ortasında büyük bir **bakır kazan** var. İki ton kadar su aldığı ifade edilir. Burada yemek pişirilir, şerbet yapılır ve misafirlere ikram edilirdi.

Ahmet Yesevî'nin **Türkler** arasındaki manevi şahsiyetinden rahatsızlık duyan **Rus** yönetimi, 1934 yılında **Stalin**'in emriyle türbedeki bazı eşyalar ve bu ünlü kazan, türbeden alınarak **Le-ningrad**'daki **Hermitage** müzesine götürülmüş. Fakat daha sonra kazan tekrar asıl yerine konulmuştur.⁴³

i) Çayla ilgili bir not.

Köprülü'nün kaydettiğine göre; **Hoca Ahmed Yesevî**, bir gün eşeğine binip **Hıta**y sınırında bir yerlere gitmiş ve hava çok sıcak olduğu için çok yorulmuş. Yoldan geçerken hanımı doğum yapan birinin evinin önüne denk gelmiş ve hane sahibi Hoca'dan dua istemiş. Hoca da dua etmiş. Çok memnun kalmışlar ve Hoca'ya çay ikram etmişler. Hoca, çayı içmiş, yorgunluğunu gidermiş ve ona:

“Bu şifalı bir şey imiş, hastalarınıza bundan içirin ki, şifa bulsunlar. Allah kıyamete kadar buna revaç (sürüm ve itibar) versin.” diye dua buyurmuş. İşte çay, an'aneye göre, **Türkler** arasında o zamandan beri kullanılmış ve herkese şifa verici olmuştur.⁴⁴

SONUÇ: Türkistan-Orta Asya, Horasan, İran, Azerbaycan, Anadolu ve Balkanlar'da ektiği manevî tohumların bereketiyle bugünlere geldiğimiz büyük eğitimci, mürid, mutasavvıf, velî **Hoca Ahmed Yesevî** hazretlerini özetlemeye çalıştık. Prof. Dr. **Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar** adlı kitabında yaklaşık 170 sayfayı bu büyük velîye ayırmış.

Özbekistan'dan **Kazakistan** ve **Hoca Ahmed Yesevî**'nin türbesinin bulunduğu **Türkistan** şehrine gidinceye kadar yolun kenarlarında çok sayıda mezar ve türbeler hâlâ var. Demek ki her şeye rağmen korumuşlar, sahip çıkmışlar. Öyle de olması gerekir. Çünkü mezar ve türbeler ülkenin tapusu mesabesindedir. Geçmişini bilmeyen, geleceğine sahip çıkamaz. Ama **Vehhâbîler** olsaydı, **Mekke** ve **Medine**'de yaptıkları gibi derhal hepsini yıkarlardı. İşte farkımız bu. Temeli çok sağlam atıldığı için hâlâ devam ediyor.

Hoca Ahmed Yesevî, bugün de dünyanın neresinde olursa olsun, **Türklerin** bütün kolları ve fertlerini *dilde, fikirde, işte birlik* konusunda birleştirici, bütünleştirici bir özelliğe sahiptir. İnşallah gerçekleşir.

1- Bkz. İslâm Ansiklopedisi, MEB, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1979, c: 1, s: 210; Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 31; Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 15.

2- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 32; bkz. Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 22, 24.

3- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 27, 29; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 15.

4- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s.29/6.

5- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 62; Tosun, Doç. Dr. Cemal, Hoca Ahmed Yesevî, Hayatı, Eserleri ve Toplumu Eğitme Metodu, Dini Araştırmalar, Ocak-Nisan 2000, c: 2, s: 6, s: 121.

6- Bkz. İslâm Ansiklopedisi, MEB, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1979, c: 1, s: 210, 213; Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 27; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 14.

7- Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, 15.

8- Bkz. İslâm Ansiklopedisi, MEB, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1979, c: 1, s: 210-213; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, 15.

9- Dîvân-ı Hikmet, Türkistan nüshası, vr. 375a; Nadirhan, HASAN, Arslan Bab ve Ahmed Yesevi, tasavvuf ilmi ve akademik araştırma dergisi, 24 [2009/2], s: 3.

10- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara 1984, s.27-28.

11- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s.32; Hâzinî, Cevâhirü'l-Ebrâr, min Emvâci'l-Bihâr, s: 72; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 26; Prof. Dr. Kemal, Eraslan, Ahmed Yesevî, Dergipark, s: 806-807.

12- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s.32/12.

13- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s.28.

14- Bkz. Tekin, İlyas, Arslan Baba, Türkay Dergi, 2026 Temmuz, sayı: 107, s: 91-96; Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 28-29; İslâm Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 1991, c: 3, s: 400.

15- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 29-31.

16- Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 14; İslâm Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 1991, c: 1, s: 210.

17- Bkz. İslâm Ansiklopedisi, MEB, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1979, c: 1, s: 210; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, 18-19.

18- Bkz. Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 31; İslâm Ansiklopedisi, MEB, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1979, c: 1, s: 210;

Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 20; İslâm Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 1989, c: 2, s: 160.

19- Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 19.

20- Bkz. Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 32; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 29.

21- Bkz. İslâm Ansiklopedisi, MEB, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1979, c: 1, s: 210-213; İslâm Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 1989, c: 2, s: 161.

22- İslâm Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 1989, c: 2, s: 160-161; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 29.

23- İmam-ı Rabbânî Müceddidi elfi Sâni, Mektubat, İstanbul 1967, c: 1, Mektup: 84, 114, 191, 210, 243, 266, 286, s: 95-96, 117-118, 162-163, 180-183, 221-222, 260-280, 311-315.

24- Bkz. Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 32.

25- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 27-180; bkz. Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 26-29.

26- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 32; Âlî Mustafa Efendi, Küh'ül-Ahbâr, c: V, s: 54; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 26-27; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Ahmed Yesevî, Dergipark, s: 807. Bu menkıbe tamamıyla Velâyet-i Nâme-i Hacı Bektaş Velî'den alınmıştır.

27- Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 21.

28- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 37.

29- Riyazet; nefsi terbiye etmek, dünya zevklerinden uzak durmak ve bedensel arzuları sınırlandırmak amacıyla uygulanan manevi disiplin ve perhiz demektir.

30- Bkz. Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 37 Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 21.

31- Bkz. İslâm Ansiklopedisi, MEB, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1979, c: 1, s: 210; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 21.

32- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 41-44.

33- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 41.

34- Bkz. Tekin, İlyas, Arslan Baba, Türkay Dergi, 2026 Temmuz, sayı: 107, s: 91-96; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 24.

35- Bkz. İslâm Ansiklopedisi, MEB, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1979, c: 1, s: 211; Prof. Dr. Kemal Eraslan, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s: 24.

36- Nalbant, Hasan, Türkistan Yerleşkesi Halk İnançları. Yayınlanmamış lisans tezi, Türkistan, Yesevi Üniversitesi, Türk Dili Bölümü; Ahmet Yesevi Türbesinde İnanç ve Uygulamalar, Prof. Dr. Hüseyin Türk, Hars Akademi, 5 (2), 311-325, Ardahan Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

37- Prof. Dr. Mehmet Demirci, Yesevi Türbesi ve Yazıları, s: 99, Ahmet Yesevî Üniversitesi, bilig. yesevi.edu.tr; Kabakçı, Bekir, Hoca Ahmet Yesevi Türbesi Dış Cephe Çinilerinin Renk ve Kompozisyon Kurgusu Açısından İncelenmesi, Kalemîşi, 20 (2022 Bahar): s. 62.

38- En'âm sûresi /6, âyet: 59.

39- En'âm sûresi /6, âyet: 60.

40- En'âm sûresi /6, âyet: 61.

41- En'âm sûresi /6, âyet: 62.

42- En'âm sûresi /6, âyet: 63.

43- Prof. Dr. Hüseyin Türk, Ahmet Yesevi Türbesinde İnanç ve Uygulamalar, Hars Akademi, 5 (2), 311-325, s: 319; Kabakçı, Bekir, Hoca Ahmet Yesevi Türbesi Dış Cephe Çinilerinin Renk ve Kompozisyon Kurgusu Açısından İncelenmesi, Kalemîşi, 20 (2022 Bahar): s. 53.

44- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB, Ankara 1984, s: 45/39.